

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

בגופו אבל אפשר לרקיחה להיות בין בגופו בין שלא בגופו: ר' יונתן אומר בפניו על הארץ אתה אומ' בפניו על הארץ או בפניו כשמועו מה אני מקיים לא יתיצב איש בפניכם (ז כד) כשמועו הא מה ת"ל וירקה בפניו על הארץ:

9. בראשית לח

(ח) ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אתה וקהם זרע לאחיק: (ט) וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו: ... (יא) ויאמר יהודה לתמר פליתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלח בני כי אמר פן ימות גם הוא פאחיו ותלך תמר ותשב בית אביה: (יב) ויבבו הימים... (יג) ויגד לתמר לאמר הנה חמיק עלה תמננתה לגז צאנו: (יד) ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף... כי ראתה כי גדל שלח והוא לא נתנה לו לאשה: (טו) ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה: (טז) ויט אליה אל הדרך ויאמר הבה נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא... (כד) ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר פליתך וגם הנה הרה לזוננים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף: (כה) הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה... (כו) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על פן לא נתתיה לשלח בני ולא יספ עוד לדעתה:

10. ספרות בית שני

תרגום השבעים: בפניו = to\ pro/swpon au)tou (בפרצופו)

צוואת זבולון ג, ד: כי על-כן כתוב בספר חנוך כל-אשר לא יחפץ להקים זרע לאחיו וחלצו את-נעלו וירקו בפניו. ה: ואחי יוסף לא חפצו בחיי אחיהם ויי חלץ להם נעלם אשר נעלו בפני יוסף אחיהם. ו: כי כאשר ירדו מצרימה ויחלצו להם נערי יוסף את-נעליהם לפני השער וככה השתחוו לפני יוסף כחק למלך פרעה. ז: והמה לא רק השתחוו לפניו כי גם-ירקו עליהם אחרי אשר נפלו אפים לפניו ויכלמו לפני המצרים. ח: כי שמעו המצרים את-הרעה אשר עשו ליוסף.

מגילת תענית פרק ד: "ועוד שהיו ביתוסין אומרים: ... ויךה בפינו שתהא רוקקת בפניו".

קדמוניות היהודים ליוספוס, ספר רביעי, 254, שליט עמ' 134: אשה שאין לה בנים ובעלה מת עליה חייב אחיו של זה לשאתה והוא יקרא לבן הנולד בשם המת ויגדלו לירוש נחלת (אביו) כי דבר זה נעשה לתועלת הציבור כדי שלא ייתמו הבתים וכדי שיישארו הנכסים לקרובים ותהא לנשים הקלה באסונן כיוון שתינשאנה לשארי בשרם הקרובים ביותר של בעליהן הקודמים. ואם לא ירצה האח לשאתה תבוא האישה... ותעיד... שיש ברצונה להישאר בבית ולילד מהאח בנים והוא דחה אותה והתעלל בזכרו של אחיו המת... חייבת להתיר את סנדליו ולירוק לו בפניו... הואיל ונהג זדון בזכרו של הנפטר... והחרפה הזאת תדבק בו לכל ימי חייו...

תקציר סיכום

השיעור עוסק בדברים כה, בראשית לח ובמדבר כז.

חוק הייבום בדברים כה קובע לפי פשוטו, שהנשוי שמת בלא בן, תינשא אלמנתו לאחיו, והבכור שתלד ממנו יקום על שם המת. ואם לא יחפוץ לקחתה, גם לאחר הפצרות זקני עירו, תחלוץ נעלו ותירק בפניו לבזותו על שמיאן להקים שם לאחיו המת. אולם בהלכת חז"ל צומצם מאוד חוק זה: גם המת שהותיר בת אין אשתו מתייבמת; אין לבכור שנולד שום מעמד מיוחד ואינו נקרא על שם המת; אין הזקנים מפצירים ביבם ללא סייג; אין היריקה בפניו; ואף היו מן החכמים שקבעו שמצוות החליצה קודמת למצוות הייבום; כל זאת בניגוד לפשוטו של מקרא. ניתוח מגמותיהן של דרשות חז"ל מלמד שחז"ל הסבו את מוקד הייבום מן הבכור הנולד אל האח המייבם ואל האלמנה, כל זאת מתוך קריאה רחבה של כמה פרשות מקראיות נוספות, כגון פרשת יהודה ותמר ופרשת בנות צלפחד, וזיהו דרכן מגמות עומק של התורה בחוק הייבום כבר לפי פשוטו. את המגמות האלה המשיכו והעצימו בדרשותיהם ביתר שאת.